

УДК 811.111:81'272:35-057.34(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.4.2/07>

Панасенко Є. О.

Полтавський державний аграрний університет

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН У КОНТЕКСТІ СПРИЙНЯТТЯ ПУБЛІЧНИМИ УПРАВЛІНЦЯМИ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз ролі й місця англійської мови як інструменту міжнародної взаємодії, та її впливу у сфері публічного управління в Україні. Автор намагається з'ясувати, як публічні управлінці, державні службовці та інші посадові особи в Україні сприймають англійську мову у контексті глобалізації, євроінтеграції та міжнародних взаємин. Особливу увагу сфокусовано на нормативних документах у контексті державної мовної політики в Україні, і окрему увагу – на порівнянні мовної політики з іншими країнами. Простежується, що український соціум поки що відстає від європейських країн у плані англомовної компетентності. У цій статті увагу приділено і вивченню мотивації, викликів та перспектив використання англійської мови у професійній діяльності публічних управлінців, а також їхнього значення для зміцнення міжнародного іміджу України. Стаття також висвітлює культурні аспекти впливу англійської мови на українське суспільство. Автор аналізує приклади курсів підвищення кваліфікації серед управлінських кадрів, підкреслюючи їхнє значення для розширення можливостей співпраці українських працівників у царині державного сектору на глобальному рівні. Частково порушено питання мовної політики в Україні та її впливу на формування мовної компетентності серед управлінців. Автор підкреслює важливість професійного розвитку та безперервного навчання, включаючи курси і міжнародні стажування. Дослідження висвітлює соціальні та психологічні аспекти опанування англійської мови, зокрема, наукова розвідка включає опитування публічних управлінців, державних службовців та посадових осіб, яке виявляє основні виклики та потреби у процесі вивчення англійської мови. У завершальній частині дослідження містяться пропозиції щодо вдосконалення державної мовної політики в Україні, зокрема, шляхом употужнення стимулів в опануванні англійської мови публічними управлінцями. Насамкінець, на основі аналізу всіх попередніх даних, сформульовано висновок щодо сприйняття англійської мови публічними службовцями в Україні у геополітичному вимірі, себто її місце та роль в Україні як чинника євроінтеграційних і глобалізаційних процесів.

Ключові слова: англійська мова, мовна політика, публічне управління, євроінтеграція, глобалізація.

Постановка проблеми. У вирі євроінтеграційних процесів в Україні та у площині зміни вектору розвитку України у геополітичному вимірі, а особливо, після ухвалення Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» та взагалі після декларування Україною свого геополітичного курсу на зближення із західними політичними структурами – Європейською Унією і Північноатлантичним альянсом, все нагальнішою стає необхідність англійської мови в українському суспільстві. Особливо гостро потреба в англійській мові проступає у царинах, в яких забезпечується комунікація і співпраця із відповідними закордонними структурами – публічним сектором і державною службою. Посадовці в Україні, які працюють у вказаних сферах, конче потребують удосконалення своїх професійних

компетентностей, серед яких тепер є й англомовна компетентність. У цьому річизі важливо з'ясувати місце англійської мови у царині державної служби і, зокрема, її місце у сприйнятті публічними службовцями та управлінцями в Україні.

Огляд літератури. Роль і місце англійської мови у царині публічного сектору і державної служби були предметом дослідження низки науковців: Г. Дивнич, С. Шестопалова, Т. Француз-Яковець, О. Павлусенко. Всі науковці намагаються з'ясувати вплив англійської мови на державну мовну політику України, і простежити нові тенденції, які задає ця глобальна мова. На наше переконання, питання ролі та місця англійської мови у фокусі уваги публічних управлінців не є достатньо розкриті, особливо, враховуючи інституційне закріплення англійської мови у правовому полі України.

Постановка завдання. Мета дослідження – висвітлити місце та роль англійської мови як геополітичного феномену через призму сприйняття публічними управліннями в Україні.

Виклад основного матеріалу. С. Шестопалова говорить, що у сучасних умовах у державному секторі в Україні зростає запит на фахівців зі знанням англійської мови [3, с. 199]. Г. Дивнич теж давно відмітила таку тенденцію і пише про англійську мову: «... не лише засіб комунікації за кордоном, а і механізм, що відкриває двері в європейську спільноту, дає незліченні можливості щодо вивчення та запровадження європейського досвіду у сфері публічного управління, підтримки належного рівня розвитку державної служби України, її конкурентоздатності на міжнародному ринку...» [1, с. 52]. Т. Француз-Яковець і О. Павлусенко наголошують на сентенції: «Розвиток інституту англійської мови в Україні є запорукою збереження української держави» [2, с. 23], яка, на наше переконання, є надто гучною, але англійська мова як комунікативний інструмент точно уможливило вхід України до європейського і глобального простору.

У цьому контексті було ухвалено Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» у червні 2024 року [14], у якому прописані такі тези: «Керуючись Конституцією України, що підтверджує європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» та «Зважаючи на те, що англійська мова є однією з офіційних мов Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу, Ради Європи, Організації Північноатлантичного договору, Європейської асоціації вільної торгівлі», було ухвалено цей закон [14]. Стаття 1 зазначеного закону закріплює за англійською мовою статус мови міжнародного спілкування в Україні. Стаття 3 у цьому законі перелічує осіб, які зобов'язані володіти англійською, зокрема, це державні службовці категорії «А», державні службовці категорії «Б» і «В», перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України. До цієї когорти входять голови місцевих адміністрацій, їхні перші заступники та заступники, прокурори [14]. Також варто зазначити, що на сайті НАДС сказано: «У зв'язку із обраним курсом України на євроінтеграцію знання англійської мови як мови міжнародного спілкування набуває актуальності. Питання володіння державними службовцями англійською мовою вважається одним із пріоритетних напрямів у сфері професійного навчання у рамках реформи державної служби» [5]. Також

там вказано, що: «Мета їхнього курсу – удосконалення та розвиток мовленнєвих компетентностей з англійської мови професійного спрямування, поглиблення знання та розуміння відповідної лексики (термінології), а також набуття мовних навичок задля успішного використання англійської мови під час виконання своїх службових обов'язків» [5]. Як бачимо, потреба у використанні англійської мови у державному секторі все зростає, про що говорять всі інституції.

Вища школа публічного управління, яка здійснює перепідготовку управлінських кадрів у державному секторі та підвищує кваліфікацію державних службовців, має Центр вивчення офіційних мов Європейського Союзу. Метою Центру, як зазначено у відкритому доступі, є: «Підвищення рівня володіння публічними службовцями іноземною (англійською, французькою) мовою як засобом комунікації та набуття фахово-спрямованої іншомовної компетенції для успішного виконання професійної діяльності». Також там йдеться про те, що: «Переоформатування існуючих програм підвищення кваліфікації державних службовців «Іноземна мова в публічному адмініструванні (англійська і французька). Скорочення періоду проходження програм до 6–12 міс. Забезпечення умов для підвищення рівня знань іноземної мови слухачами за один рік на один рівень (від А2 до В1 та від В1 до В2) в рамках нової програми» [6]. Слідом за Вищою школою публічного управління, підтримку в опануванні англійської мови публічними управліннями здійснює ряд регіональних установ, насамперед, регіональні центри підвищення кваліфікації для працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Зокрема. Полтавський РЦПК, який здійснює підвищення кваліфікації публічних управлінців і пропонує курс під назвою: «Англійська мова професійного спрямування. В1 – В2». На один рівень відведено по 106 годин [13]. Київський регіональний центр підвищення кваліфікації пропонує загальну професійну програму підвищення кваліфікації: «Ділова англійська мова» [10]. Чернігівський РЦПК не відстає і забезпечує викладання курсу: «Англійська мова для публічної служби», обсяг якого – 3,6 кредити. На сайті цього центру написано: «Оновлення та поглиблення учасниками навчання теоретичних і практичних знань англійської мови, їх застосування у професійній діяльності, спілкуванні у професійному середовищі на міжнародному рівні, пов'язаному з виконанням завдань з реалізації державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції» [17]. Вінницький регі-

ональний центр підвищення кваліфікації здійснює навчання за професійною програмою підвищення кваліфікації з питань впровадження англійської мови в управлінську діяльність [7]. У Чернівецькому РЦПК теж є подібний курс [16]. У Волинському РЦПК серед програм підвищення кваліфікації, що реалізуються впродовж 2024 року, немає англійської компоненти. Натомість є програми «Міжнародне гуманітарне право у професійній діяльності публічних службовців», «Державна політика в сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України», «Державна служба в умовах змін» [8]. У навчально-науковому інституті «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, у контексті підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування у освітньо-професійній програмі «Публічне управління» 2023 року сказано, що однією із програмних компетентностей є: «Здатність спілкуватися іноземною мовою». на іноземну мову відведено 9 кредитів, серед обов'язкових компонентів із циклу загальної підготовки це найбільша кількість кредитів. На іноземну мову за професійним спрямуванням – 4 кредити [11]. У Лінгвістично-освітньому центрі Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку проводять курси англійської та польської мов, а також здійснюють тестування за міжнародними системами Oxford Online Placement Test або Cambridge English та видають відповідні сертифікати. На це відводиться 100 академічних годин [9]. Як стверджує Український центр оцінювання якості освіти, у 2023 році для вступу на магістерські програми потрібні були результати єдиного вступного іспиту (ЄВІ). Це випробування містило тест загальної навчальної компетентності (ТЗНК) і тест з іноземної мови (англійської, німецької, французької або іспанської на вибір вступника) [15].

Щорічне дослідження визначення рівня володіння англійською мовою як іноземною вимальовує таку картину: за 2023 рік Україна посідає 45 місце, це середній рівень. Також до цього рівня відноситься Грузія – 32, Білорусь – 33, Молдова – 35, РФ – 41. Високий рівень має Польща – 13, Болгарія – 16, Словаччина – 18, Угорщина – 17, Сербія – 24 [23]. У 2022 році Україна займала 35 місце [21], а в 2021 році – 40 місце [20]. У 2020 році – 44 місце [19], у 2019 році – 49 місце, низький рівень [18].

Доцільно було б вказати на відсоток людей, які розмовляють англійською як іноземною мовою у кожній європейській країні. Так, маємо такі висновки: Мальта – 58,84%, Швеція – 52,45%,

Данія – 52,14%, Фінляндія – 44,68%, Кіпр – 42,07%, Австрія – 40,48%, Нідерланди – 37,31%, Словенія – 34,22%, Греція – 31,7%, Німеччина – 29,77%, Люксембург – 28,65%, Бельгія – 28,31%, Латвія – 27,22%, Франція – 22,87%, Естонія – 22,67%, Литва – 20,58%, Польща – 18,26%, Румунія – 16,75%, Португалія – 13,6%, Словаччина – 12,71%, Італія – 12,43%, Угорщина – 12,43%, Болгарія – 11,99%, Іспанія – 11,28%, Чехія – 11,07%, Велика Британія – 7,05%, Ірландія – 4,41% [22].

У рамках визначення рівня володіння англійською мовою в Україні Київським Міжнародним Інститутом Соціології за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку було проведено дослідження, де було опитано 2001 дорослого жителя України віком 18 років та старше. Результати засвідчують, що загалом 68% українців мають певні знання принаймні однієї іноземної мови. Водночас 40% респондентів знають одну мову, 23% – дві мови і 6% – три і більше мов. Взагалі не володіють іноземними мовами на будь-якому рівні майже третина дорослих жителів України – 31,8%. Знання іноземної мови є вищими серед молодших, освіченіших людей. Як засвідчують результати дослідження, 68% українців мають певні знання принаймні з однієї іноземної мови, хоча часто ці знання не є глибокими. Дослідження виявило, що майже кожен другий опитаний не має жодних навичок англійської мови [12]. Ситуація вкрай несприятлива в умовах євроінтеграційних і глобалізаційних процесів, хоча, обнадіює позитивна тенденція серед молоді, які розуміють важливість володіння англійською мовою і намагаються її вивчати.

Повертаючись до вужчої проблеми визначення місця та ролі англійської мови у фокусі уваги саме публічних управлінців та державних службовців в Україні, ми спробували здійснити власне опитування, у якому зібрали дані від 212 публічних управлінців – державних службовців та посадових осіб з таких регіонів: Житомирська область – 44,9% респондентів, Запорізька та Миколаївська області – 8,4% опитаних, Полтавська область – 36,6% опитаних, Сумська область – 3,5% респондентів і Тернопільська область – 6,6% респондентів. За віковою диференціацією маємо такі результати: до 35 років – 20,3%, від 36 до 45 років – 40,6%, від 46 до 55 років – 28,3%, більше 56 років – 10,8% [4].

За висновками дослідження, 76% опитаних вказали першою іноземною мовою, яку вони вивчали, англійську. З'ясовано, що 16,5% респондентів обрали німецьку мову. Виявилось,

що 7% вивчали французьку, і тільки 0,5% вчили іспанську мову. Намагаючись з'ясувати ступінь за допомогою шкали від 1 до 10 в особистій потребі в англійській мові у повсякденному житті, маємо таку картину: одиницю, як найнижчий рівень у потребі, обрали 9,4% опитаних публічних службовців. Позначку у десять обрано 14,2% респондентами. Найбільший відсоток обрав позначку п'ять – 25,5%. Таке ж питання стосувалося наявності потреби в англійській мові у професійній сфері державних службовців та управлінців у державному секторі, маємо такі результати: одиницю обрали 17,9% респондентів, поділку в десять – 10,8%, а середину – 21,7%. Як показало опитування, 77,8% опитаних не вивчали англійську мову на мовних курсах. Серед тих, хто на мовних курсах вивчав англійську, 53,% повністю задоволені курсами. Також серед цих опитаних для 16,8% респондентів знадобилися знання з мовних курсів у повній мірі. Для 28,4% знання не знадобилися взагалі. Для решти знадобилися частково. 88,2% опитаних кажуть, що у вищих навчальних закладах треба збільшити навантаження на вивчення англійської мови, 11,8% проти збільшення навантаження. У ході опитування 73,1% респондентів стверджують, що в період з 2022 року потреба в англійській мові в Україні зростає. З'ясовано, що 15,6% опитаних вивчали другу іноземну мову у школі. 43,4% респондентів намагаються дивитися фільми англійською мовою з українськими субтитрами [4]. Також показовими є результати щодо виявлення причин важливості англійської мови для публічних службовців. Найважливіша причина, чому потрібно знати англійську мову в Україні, думки опитуваних розділились – для одних важлива комунікація і саморозвиток, для інших – перспективи у професії. Респонденти говорять, що найбільшою перешкодою у вивченні англійської мови є відсутність часу, коштів і бажання, і вже потім недовіра методи навчання. І цікавими є дані стосовно руху Укра-

їни до ЄС і НАТО: 80,2% опитаних підтримують цей рух, тоді як 18,9% – нейтральні, і лише 0,9% проти [4]. Показовою кореляцією є позитивне ставлення до англійської мови із прагненням до інтеграції із західними політичними, економічними і безпековими структурами.

Висновки. Опираючись на наведену статистичну інформацію і висновки дослідників, можемо сформулювати кілька умовиводів:

1. В Україні спостерігається чітка тенденція, яка засвідчує незворотність обраного курсу України до європейський і євроатлантичних безпекових структур, що употужнює місце англійської мови в українському суспільстві. У ході дослідження цієї тенденції у контексті сприйняття англійської мови публічними службовцями, спостерігаємо пряму кореляцію між обраним курсом України до інтеграції і збільшенням інтересу до англійської мови;

2. Рівень володіння англійською мовою хоч і має позитивну динаміку, але залишається недостатнім серед європейських країн, що входять до складу ЄС і Північноатлантичного альянсу. Це стосується як публічних службовців, так і всіх громадян України. Публічні службовці, хоч і мають недостатню мотивацію і мало часу для вивчення англійської, визнають її важливість як у професійній сфері, так і в буденному житті;

3. Законодавче закріплення статусу англійської мови у правовому полі України, та прописані вимоги щодо володіння англійською певними категоріями посадовців не змінюють і не можуть змінити фактичне становище і місце англійської мови в українському суспільстві. Така зміна потребує іншого дієвого інструментарію і часу.

Зважаючи на ці висновки, засвідчуємо наявність передумов до зміни сприйняття місця англійської мови серед публічних управлінців, що незабаром уможливають зростання рівня володіння цією мовою, і полегшать інтеграцію України до західних суспільно-політичних, економічних і безпекових структур.

Список літератури:

1. Дивнич Г. Англійська компетентність державних службовців: європейський досвід. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. Запоріжжя: Класичний приватний університет. № 3(59). 2017. С. 49–54.
2. Француз-Яковець Т.А., Павлусенко О.В. Інститут англійської мови в Україні: історико – правовий вимір. *Legal Bulletin*, Київ: Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». № 1 (7), 2023. С. 18–25.
3. Шестопалова С. Формування іншомовної комунікативної компетенції у магістрів публічного управління та адміністрування. *Науковий вісник: Державне управління*. Вип. 2(8), 2021. С. 185–205.
4. Англійська мова для державних службовців та посадовців місцевого самоврядування. URL: <http://surl.li/vsuwib> (Дата звернення: 28.06.2024).
5. Англійська мова для публічних службовців. URL: <http://surl.li/rrrpwk> (Дата звернення: 28.06.2024).
6. Вища школа публічного управління. URL: <https://hs.gov.ua/czentr/> (Дата звернення: 23.06.2024).

7. Вінницький РЦПК. URL: <http://surl.li/orxyfh> (Дата звернення: 01.07.2024).
8. Волинський РЦПК URL: <http://surl.li/zdzlko> (Дата звернення: 23.06.2024).
9. Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку. URL: <https://lpnu.ua/iadu> (Дата звернення: 18.06.2024).
10. Київський регіональний центр підвищення кваліфікації. URL: <https://cрк.org.ua/online-lessons/> (Дата звернення: 26.06.2024).
11. Освітньо-професійна програма «Публічне управління». URL: <http://surl.li/xsoeiz> (Дата звернення: 28.06.2024).
12. Оцінка рівня володіння іноземними мовами дорослого населення України. URL: <http://surl.li/averra> (Дата звернення: 28.06.2024).
13. Полтавський регіональний центр підвищення кваліфікації. URL: <https://rcрк.pp.ua/moodle/> (Дата звернення: 23.06.2024).
14. Про застосування англійської мови в Україні : Проект закону України від 13.07.2023 № 9432-1. URL: <http://surl.li/cxjvde> (Дата звернення: 21.06.2024).
15. Український центр оцінювання якості освіти. URL: <https://testportal.gov.ua/yedynuj-vstupnyj-ispyt/> (Дата звернення: 28.06.2024).
16. Чернівецький РЦПК URL: <http://cppk.cv.ua/321.php> (Дата звернення: 24.06.2024).
17. Чернігівський РЦПК. URL: <http://sivertraining.org.ua/> (Дата звернення: 24.06.2024).
18. EF EPI EF English Proficiency Index. 2019. URL: <http://surl.li/dslvlz> (Дата звернення: 28.06.2024).
19. EF EPI EF English Proficiency Index. 2020. URL: <http://surl.li/ynsjzi> (Дата звернення: 28.06.2024).
20. EF EPI EF English Proficiency Index. 2021. URL: <http://surl.li/hdyatd> (Дата звернення: 28.06.2024).
21. EF EPI EF English Proficiency Index. 2022. URL: <http://surl.li/lulyvv> (Дата звернення: 28.06.2024).
22. The most spoken languages in Europe. URL: <https://languageknowledge.eu/countries/eu27> (Дата звернення: 30.06.2024).
23. The world's largest ranking of countries and regions by English skills. 2023. URL: <http://surl.li/fqokal> (Дата звернення: 25.06.2024).

Panasenko Ye. O. THE ENGLISH LANGUAGE AS A GEOPOLITICAL PHENOMENON IN THE CONTEXT OF PERCEPTION OF PUBLIC MANAGERS IN UKRAINE

The article analyzes the role and place of the English language as a tool of international interaction and its influence in the field of public administration in Ukraine. The author tries to find out how public managers, civil servants and other officials in Ukraine perceive the English language in the context of globalization, European integration and international relations. Special attention is focused on legislative and regulatory documents in the context of the state language policy in Ukraine, and attention is paid to the comparison of the language policy of Ukraine with other countries with the same geopolitical conditions. It can be seen that Ukrainian society still lags behind European countries in terms of English language competence. In this article, attention is also paid to the study of the motivation, challenges and prospects of using the English language in the professional activities of public managers, as well as its importance for strengthening the international image of Ukraine. The article also highlights the cultural aspects of the impact of the English language on Ukrainian society. The author analyzes examples of advanced training courses among managerial personnel, emphasizing their importance for expanding the opportunities for cooperation of Ukrainian employees in the field of the public sector at the global level. The issue of language policy in Ukraine and its influence on the formation of language competence among managers is partially raised. The author emphasizes the importance of professional development and continuous learning, including courses and international internships. The study highlights the social and psychological aspects of learning English, in particular, scientific research includes a survey of public managers, civil servants and officials, which reveals the main challenges and needs in the process of learning English. The final part of the study contains proposals for improving the state language policy in Ukraine, in particular by integrating modern incentives in the acquisition of English by public managers. Finally, based on the analysis of all previous data, a conclusion is formulated regarding the perception of the English language by public servants in Ukraine in the geopolitical dimension, that is, its place and role in Ukraine as a factor in European integration and globalization processes.

Key words: the English language, language policy, public management, the European integration, globalization.